

ALLOCHTONEN IN HET VLAAMSE ONDERWIJS. DE WISSELWERKING TUSSEN ONDERZOEK EN BELEID NADER BEKEKEN

*Dirk Jacobs, Tinne Van der Straeten,
Marleen Brans & Marc Swyngedouw¹*

Abstract - For the MOST-research these researchers investigated the interaction between social research and policy. More specific they investigated the link between research on education of 'migrant' children and youth and the process of decision-making on education. The study is based on a literature study and interviews with experts. It focuses on the utilization of research outcomes in the decision-making process, on the different types of research that can be distinguished as well as on their specific emphasises and outcomes. The field of research and the networks of actors in it are mapped, with a special focus on the ICO-institute. Also, the effects of the utilization and the influence of policy-makers on the specific field of research about education and ethnic minorities were studied.

Onderzoekers van de KUL, ULg en ULB hebben in het kader van een Unesco-onderzoeksprogramma, met steun van het Federaal Wetenschapsbeleid, recent proberen nagaan hoe onderzoek naar integratie van allochtonen en beleid op dat terrein zich tot elkaar verhouden. In het project, dat de titel *Les liens entre la recherche et la gouvernance dans le champ de l'immigration en Belgique* droeg², werd de focus gericht op de velden onderwijs en arbeidsmarkt als specifieke case-studies. In dit stuk gaan we in op de vraag om de wisselwerking tussen het beleid en het onderzoek aangaande onderwijs van kinderen en jongeren van buitenlandse origine in de Vlaamse Gemeenschap te bespreken. We doen dit op basis van literatuur- en bronnenonderzoek, met een belangrijke inbreng van het werk van Marc Verlot (2001a&b, 2003), aangevuld met informatie uit enkele interviews met andere experts en sleutelfiguren – ondernomen door onderzoekster Tinne Van der Straeten – ter achtergrondinformatie.

1. Onderzoek naar allochtonen in het onderwijs in Vlaanderen

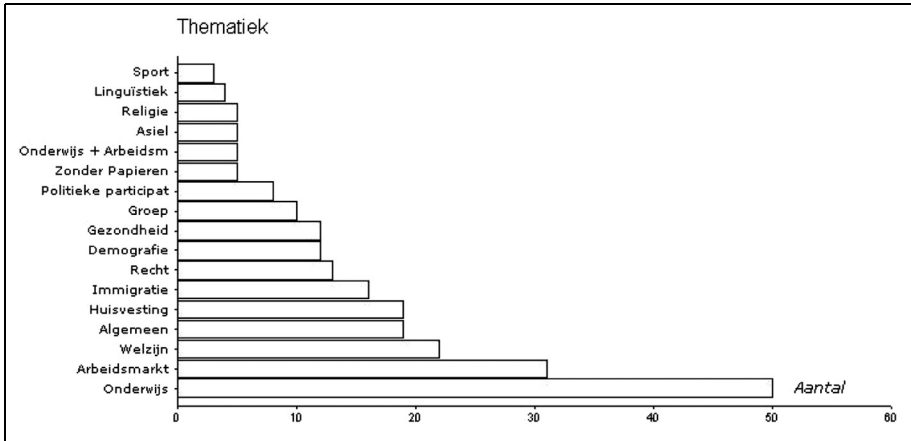
Onderzoek dat in Vlaanderen verricht werd met betrekking tot kinderen en jongeren van buitenlandse origine in het onderwijs heeft een veel ruimere traditie dan onderzoek met betrekking tot 'allochtonen' op andere maatschappelijke velden. Figuur 1 geeft de the-

¹ Marleen Brans is professor aan de KULeuven, Dirk Jacobs is doctor in de sociale wetenschappen, en doceert aan de ULB en KUBrussel, Tinne Vanderstraeten is licentiate Afrikanistiek en kandidaat rechten, Marc Swyngedouw is hoogleraar aan de KULeuven.

² De resultaten van het onderzoek werden gepubliceerd in: Brans, M., Jacobs, D., Martiniello, M., Rea, A., Van der Straeten, T., Balancier, P., Florence, E. en M. Swyngedouw (2004) *Onderzoek en beleid: de gevalstudie van immigratie in België*. Gent, Academia Press.

matische klemtonen weer in een door ons opgestelde inventaris van alle Vlaamse studies naar alloctonen in de periode 1989-2002. Daaruit blijkt dat van alle domeinen, het meest onderzoek uitgevoerd werd aangaande het terrein van het onderwijs.

Figuur 1. Thematische klemtonen in het onderzoek aan Nederlandstalige kant naar immigratie/integratie (periode 1989-2002)

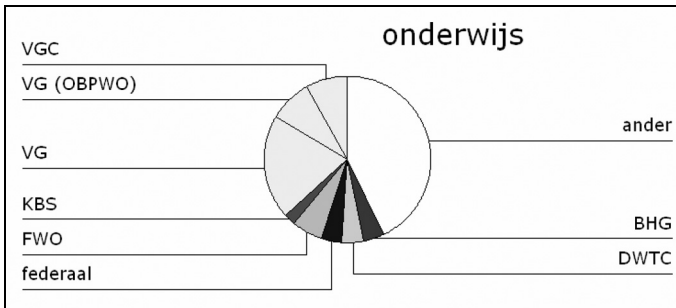

Bekijken we in figuur 2 wie dat onderzoek naar alloctonen en onderwijs financierde, dan merken we een sterke inbreng van de Vlaamse Gemeenschap, al dan niet in het kader van het sinds 1994 lopende programma voor *Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek* (OBPWO) of via de *Vlaamse Gemeenschapscommissie* (VGC). De leidende positie van de Vlaamse Gemeenschap als geldschieter is over de gehele periode een constante. Abstractie makend van de (niet onbelangrijke) restcategorie ‘ander’, die voornamelijk autofinanciering vanuit de universiteiten omvat naast specifieke externe fondsen, is er verder federale ondersteuning (al dan niet via DWTC), projectondersteuning vanuit het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO), het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en ten slotte een kleine inbreng van de Koning Boudewijnstichting (KBS).

Gegeven de financieringsstructuur, zal het niet verbazen dat we binnen het onderwijs-onderzoek flink wat evaluerend en beleidsondersteunend onderzoek terugvinden. Beleid en onderzoek zijn voor het beleidsdomein onderwijs dan ook veel meer op elkaar afgestemd dan dit het geval is voor de meeste andere beleidsdomeinen.

In de bijdrage *Van een beekje naar een stroom. Vijftien jaar onderzoek naar onderwijs aan migranten in Vlaanderen (1985-1999)* schetst Verlot (2001a) in zijn bijdrage voor het boek *Komende generaties* (Vranken, Timmerman & Van der Heyden, 2001) inhoudelijk het onderzoek dat op dit terrein in het recente verleden verricht werd. Ook publiceert Verlot (2003) een (grotendeels overlappend) expertenrapport op de CD-rom bijgevoegd bij het evaluatie-onderzoek van het Vlaamse minderhedenbeleid van het team van professor Martens (Verhoeven et alii, 2003). In wat volgt baseren wij ons in grote mate op bovenvermelde bijdragen van expert Marc Verlot. We verwijzen de geïnteres-

Figuur 2. Financierende instanties van het onderzoek naar onderwijs en alloctonen aan Nederlandstalige kant (1989-2002)

seerde lezer graag door naar beide genoemde stukken voor een uitgebreide literatuurlijst van de Vlaamse onderzoeken waarover het gaat.

Thematisch maakt Verlot (2001a: 183) een indeling van onderzoek naar onderwijs en ‘migranten’ naar vier onderdelen:

1. onderzoek dat vooral oog heeft voor de belevingswereld van migranten
2. onderzoek dat zich vooral richt op beleidsvoorzieningen
3. onderzoek toegespitst op de praktijk in scholen
4. meer beschouwend en theorievormend onderzoek

Daar kan ons inziens best nog een aparte categorie ‘onderzoek naar de positie van etnisch culturele minderheden in het onderwijs’ bijgevoegd worden.

Verlot stelt vast dat onderzoekers aanvankelijk startten binnen een bepaald perspectief maar dat na verloop van tijd een verbreding van het aandachtsveld plaatsvindt. Ten eerste is er volgens Verlot een cluster van onderzoek dat zich richt op de belevingswereld van ‘migranten’. Het gaat hierbij om beschrijvende en duidende studies die de ‘migranten’ schetsen vanuit hun leefwereld en het onderwijs situeren in een context van acculturatie en identiteitsvorming. Luidens Verlot zijn hier met name antropologen van de KU Leuven erg actief geweest³. Vaak gaat het – in de traditie van de antropologie – om diepgaand onderzoek bij kleine aantal respondenten (Verlot, 2001a: 181-182).

Ten tweede is er volgens de bovenstaande indeling het onderzoek dat zich richt op beleidsvoorziening en waarbij Verlot evaluerend en beleidsondersteunend onderzoek onderscheidt. Sinds het eind van de jaren tachtig heeft het evaluerend onderzoek naar het onderwijsbeleid zich sterk ontwikkeld. Er heeft zowel beleidsevaluatie in de zin van doorlichting van doelstellingen en methodieken van het beleid plaatsgevonden, als beoordelingen in termen van leerlingenresultaten en mate van schoolse vernieuwing. Naast algemene evaluaties van het onderwijsvoorrangsbeleid en van het non-discriminatiebeleid waren er meer projectgerichte en regionaal afgebakende evaluaties zoals die van (Brusselse) bicultureel onderwijsprojecten of van het regionale (Limburgse) onder-

³ Hier wordt onder meer verwezen naar het werk van Leman, Cammaert, Hermans, Timmerman, van de onderzoeksgroep sociale en culturele antropologie van de KU Leuven.

wijsvoorrangsgebiedenbeleid (Verlot, 2001a: 185). Daarnaast stipt Verlot ook evaluatie van inhoudelijke aspecten van het schoolbeleid aan, waarbij hij een onderscheid aanbrengt tussen evaluaties van het beleid inzake onderwijs Nederlands, inzake leermoeilijkheden, inzake de relatie tussen school, ouders en buurt en de evaluatie van het onderwijs in eigen taal en cultuur (2001a: 186-187). Hoewel de klemtoon van het evaluierend onderzoek op het kleuteronderwijs, basisonderwijs en secundair onderwijs is gericht, is er naast de aandacht voor het leerplichtonderwijs ook wat evaluatieonderzoek aangaande volwasseneneducatie en de overgang onderwijs-arbeidsmarkt (Denolf et alii, 1991).

Parallel aan het beleidsevaluerend onderzoek ontwikkelt zich in de jaren negentig ook een flinke traditie van beleidsondersteunend onderzoek, waarbij het doorgaans om opdrachtonderzoek gaat. Verlot (2001a: 189-190) signaleert ook hier een overwicht van aandacht voor het kleuter- en leerplichtonderwijs. Een en ander vindt plaats binnen het kader van het meer algemeen programma *Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Onderzoek* (OBPWO).

Ten derde is er het onderzoek dat zich toespitst op de praktijk in scholen, zoals bijvoorbeeld onderzoek naar de ontwikkeling van didactiek (instrumenten en handboeken) of de studie van bepaalde processen. Verlot (2001a) stipt op dit vlak de belangrijke rol aan die de overheid gespeeld heeft door de financiering voor het *Steunpunt Nederlands als Tweede Taal* (NT2) aan de KULeuven sinds 1990, voor het *Centrum voor Didactiek van het Kleuter- en Lager Onderwijs* aan de KULeuven sinds 1994 en voor het *Steunpunt Intercultureel Onderwijs* (ICO) aan de Universiteit Gent sinds 1995. Daardoor werd gezorgd voor het samenbrengen en samenhouden van expertise en werd met adequate financiering de continuïteit verzekerd. Verlot (2001a: 191-194) signaleert onderzoek in wisselende hoeveelheden naar Nederlandse taalvaardigheid (Schaerlaekens, Humblet, Van den Branden, Van Gorp, Linsen, Ramaut, Verbeeck, Goossens, Jaspaert, e.a.), naar preventie en remediëring van leermoeilijkheden (Laevers, Vanhoutte, Ghesquière, e.a.), naar intercultureel onderwijs (Verlot, Sierens, Soenen, Suijs, Paelman, e.a.), naar de relatie tussen school, ouders en buurt (Smeyers, Wildemeersch, Sierens) en naar onderwijs in eigen taal en cultuur (Delrue, Hillewaere, Ramaut, Leman, Snyters).

Ten vierde is er het beschouwend en theorievormend onderzoek. Hieronder vallen volgens Verlot (2001a) kritische beschouwingen ten aanzien van het onderwijsbeleid en het onderwijsonderzoek. Verlot haalt naast het algemeen kritische werk van Blommaert & Verschueren (1994), studies van juristen aan die reflecteren over de herinterpretatie van het recht in een multiculturele samenleving en verwijst naar werken met algemene theorievorming rond allochtonen in het onderwijs (Leman, Jaspaert, Verlot, Timmerman, etc.). Recent zijn er ook beschouwende werken waarin gepleit wordt voor de invoering van tweetalig of meertalig onderwijs in Brussel (Verlot, 2003).

In zijn expertenrapport in het evaluatie-onderzoek minderhedenbeleid (Verhoeven et alii, 2003), vermeldt Verlot (2003) voor het eerst ook onderzoek naar de positie van etnisch-culturele minderheden, ditmaal ondergebracht bij zijn eerste categorie van onderzoek naar de ‘belevingswereld’, die hij uitbreidt tot ‘positie en belevingswereld van etnisch-culturele minderheden’. Het lijkt ons dat het hier evenwel om een aparte categorie aan onderzoek gaat. Verlot stipt terecht aan dat er nog een verontrustend pover aantal kwantitatieve studies bestaat die uitspraken over de positie van etnisch-culturele minderheden in het onderwijs toelaat. Met de komst van de nieuwe beleidsklemtoon op

gelijke kansen in brede zin, zijn evenwel enkele studies gekomen die kansenongelijkheid in breed perspectief onderzoeken en daarbinnen de positie van allochtonen meenemen. Verlot wijst terzake op het recente werk van mensen als Dewit en Van Peteghem, Vandamme en Nicaise.

2. Beleidsgeoriënteerd of beleidsrelevant onderzoek

In de beleidsnota's en beleidsintenties van de verschillende ministers van onderwijs en de ministers van welzijn – tevens coördinerend minister op het vlak van beleid ten aanzien van etnisch-culturele minderheden – vinden we de laatste vijftien jaar steevast allerlei verklaringen over het belang van de wisselwerking tussen wetenschappelijk onderzoek en beleid terug. Zo lezen we bijvoorbeeld in het voorwoord van de eerste beleidsnota aangaande 'migranten' in het Vlaams Onderwijs van toenmalig onderwijsminister Daniël Coens (1991): *“Een betere integratie van de migrantenkinderen in onze samenleving onderstelt een doordacht en dynamisch onderwijsbeleid terzake, ondersteund door wetenschappelijk onderzoek en praktijkervaringen”* (Coens, 1991)

Het hoeft daarbij overigens niet altijd om doelbewust door de overheid gesubsidieerd beleidsondersteunend wetenschappelijk onderzoek te gaan; soms betreft het duidingsonderzoek met een signaalfunctie dat een invloed op de beleidsontwikkeling heeft. Bij het overlopen van beleidsnota's en vooruitgangrapporten van de Interdepartementale Commissie Migranten (ICM) en van haar opvolger de Interdepartementale Commissie Etnisch-culturele Minderheden (ICEM)⁴ doorheen de jaren negentig stelt men alleszins vast dat de overheid volgens haar discursieve praktijken steevast belang blijft hechten aan wetenschappelijke evaluatie en aan wetenschappelijke ondersteuning op het vlak van onderwijsbeleid naar allochtonen toe. Een en ander moet daarbij gekaderd worden in het licht van de oprichting van het algemeen georiënteerde programma voor *Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Onderzoek* (OBPWO) dat in 1994 het licht zag met het oog op de wederzijdse bevruchting van onderzoek en onderwijsbeleid. Het lijkt overigens wel degelijk om ook meer dan louter lippendienst te gaan; er zijn flink wat aanwijzingen dat het wetenschappelijk onderzoek het beleid ook daadwerkelijk bevrucht.

Al vrij snel bij het opstarten van het *Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid* op federaal niveau en het ontwerpen van een eerste *Migrantenbeleid* op Vlaams niveau, blijkt onderzoek al een rol te spelen bij het uitwerken van het Vlaamse onderwijsbeleid ten aanzien van migranten. In 1990 verschijnt van de hand van Verlot (1990) de studie *'Migranten in het basisonderwijs: analyse van beleidsmaatregelen en experimenten'* die een analyse maakt van bestaande beleidsmaatregelen en experimenten ten aanzien van migranten in het basisonderwijs. De voornaamste conclusie van zijn onderzoek was dat het gevoerde beleid inconsistent was en een gebrek vertoonde van inhoud.

⁴ De Interdepartementale Commissie Migranten (ICM) werd opgericht in het verlengde van de beleidsnota Migrantenbeleid van de Vlaamse Executieve goedgekeurd in 1989 onder Minister van Welzijn Lenssens (CVP) met als doelstelling het beleid over de verschillende beleidsdomeinen af te stemmen. In 1996, tijdens de regeerperiode van Minister van Cultuur, Gezin en Welzijn Luc Martens (CVP), wordt het migrantenbeleid omgevormd tot een minderhedenbeleid. Het ICM wordt dan omgevormd tot ICEM, Interdepartementale Commissie Etnisch-culturele Minderheden.

delijke oriëntatie (Verlot 2001a). De resultaten werden overgenomen in het eerste rapport van het *Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid* dat dan weer de basis legde voor het Vlaamse onderwijsbeleid naar allochtonen toe, meer bepaald het onderwijsvoorrangsbeleid (Verlot 2001a: 183). Dit onderwijsvoorrangsbeleid leidt tot bijkomende personeelsomkadering voor bepaalde scholen met hoge aantallen allochtonen en het beleid voorziet inhoudelijke ondersteuning via begeleiding en wetenschappelijke ondersteuning door steunpunten. De effectieve doorstroming van onderzoeksresultaten naar beleidsvorming is zo begin jaren negentig een feit. Op gezette tijden wordt nadien ook de werking van het - deels op basis van wetenschappelijk onderzoek ontworpen - onderwijsvoorrangsbeleid doorgelicht door onderzoekers als Leman, Ramakers, Terkessidis en Verlot (Verlot, 2001a: 183-184).

Van bij het begin van het onderwijsbeleid ten aanzien van migranten wordt ook al geopteerd om te werken met een duidelijke doelgroepafbakening. Qua beleidsondersteuning op het vlak van doelgroepafbakening en registratieprocedure speelt onderzoek hierbij een belangrijke rol (Van Meensel & Dumon 1990, Verlot 1990, Vanhoren en Van de Velde 1991). Vanuit het beleid werd met name met bijzondere interesse gekeken naar de onderzoeken van respectievelijk Van Meensel en Dumon (1990) en Verlot (1990). Van Meensel en Dumon (1991) werkten een voorstel van registratie uit op basis van nationaliteit. Verlot (1990) opteerde daarentegen voor het gebruik van het criterium niet-Belgische herkomst. Die werd verder uitgetest door Vanhoren en Van de Velde (1991). De Vlaamse overheid koos uiteindelijk voor een registratieprocedure die uiting van niet-Belgische herkomst, aangevuld met een lage opleidingsgraad als indicator voor kansarmoede: *“leerlingen waarvan de grootmoeder aan moederszijde niet in België is geboren, en evenmin door geboorte de Belgische of Nederlandse nationaliteit bezit, en waarvan de moeder ten hoogste tot het einde van het schooljaar waarin zij 18 werd, onderwijs heeft genoten”* (Vanmechelen, 1996).

Verlot (2001a: 196) wijst er – als direct betrokkene zowel in het onderzoeksveld als in het beleidsveld (als kabinetsmedewerker) – op dat het wetenschappelijk onderzoek in grote mate bijgedragen heeft aan deze beleidsbeslissing in het domein onderwijs. Pogingen om aan de hand van deze registratieprocedure alternatieven te formuleren voor andere maatschappelijke sectoren zijn op niets uitgedraaid (Verlot 2001a: 196).

De afbakening en met name de operationalisering van deze afbakening is bijzonder. In het beleidsdomein onderwijs werd zo de eerste stap gezet naar een registratieprocedure uit bezorgdheid omtrent het statistisch onzichtbaar worden van een steeds omvangrijkere groep ‘migranten’ (Vanmechelen, 1996). De gekozen wijze van operationalisatie impliceert registratie van herkomst tot op niveau van de grootouders. Deze registratieprocedure omvat dus nog de zogenaamde ‘derde generatie’ (Vanmechelen, 1996). Die specifieke aandacht voor allochtonen – ook al worden ze niet noodzakelijk als dusdanig benoemd – komt evenwel geleidelijk aan te vervallen onder de Vlaamse paars-groene regering die in 1999 zal aantreden.

Minister van Onderwijs Marleen Vanderpoorten (VLD) zal vanaf 1999 de basis leggen voor een zogenaamd ‘geïntegreerd gelijke kansenbeleid’ waarin de aandacht minder sterk op etnische herkomst komt te liggen. Al snel blijkt dat de Minister het bestaande beleid wil omvormen en uitbreiden naar een beleid dat zich richt op scholen die zich geconfronteerd zien met grote groepen leerlingen met onderwijsproblemen mede bepaald door kansarmoedefactoren (ICEM, 2001, 2002). Er is evenwel in de planningsfa-

se van het nieuwe beleid de belofte dat de eerdere aandacht voor de allochtonen niet verloren gaat: *“Binnen dit beleid is het de bedoeling voldoende aandacht te blijven hebben voor leerlingen van allochtone afkomst, vluchtelingen en kinderen van woonwagengewoners en trekkende beroepsgroepen. Voor wat betreft het onderwijs aan anderstalige nieuwkomers, opteert de visietekst voor het uitwerken van een aparte beleidslijn die toelaat in te spelen op de geografisch en temporeel sterk fluctuerende situaties”* (ICEM, 2001)

Het algemene kader voor het onderwijsbeleid ten aanzien van migranten wordt hoe dan ook consequent ingepast in een kader van zogenaamde ‘gelijke kansen’, ook al blijft er volgens de beleidsintenties aandacht voor de specifieke problematiek van verschillende etnische-minderheden, zo luidt het. In 2000 wordt in de operationalisering van ‘doelgroep leerlingen’ evenwel reeds afgestapt van het criterium etnisch-culturele herkomst en overgestapt op het criterium thuistaal. Het is de voorbode van het afschaffen van de specifiek op allochtonen gerichte registratie met de komst van het nieuwe decreet ‘gelijke kansen’.

Het uiteindelijk in 2002 gestemde *decreet betreffende gelijke onderwijskansen*⁵ past inderdaad de modaliteiten van het onderwijsvoorrangsbeleid grondig aan. De oude invulling van doelgroep leerlingen wordt verlaten. Scholen kunnen voor een periode van drie opeenvolgende schooljaren bijkomende ondersteuning krijgen, indien de school in haar leerlingpopulatie relatief veel leerlingen telt die beantwoorden aan een aantal indicatoren, die duidelijk niet langer in de eerste plaats rond etnische origine draaien: *“Leven van een vervangingsinkomen, thuisloos zijn, behoren tot trekkende bevolkingsgroepen, een moeder met een laag opleidingsniveau of het spreken van een andere thuistaal dan het Nederlands, zijn de indicatoren die geselecteerd zijn omwille van hun voorspellende waarde. De kans dat het schoollopen voor leerlingen, die aan deze indicatoren beantwoorden, ook effectief problematisch wordt, is relatief groot. Scholen zullen gerangschikt worden op basis van de kenmerken van hun leerlingpopulatie. Het zullen deze kenmerken zijn die bepalen op hoeveel extra middelen een school een beroep zal kunnen doen”* (ICEM, 2002).

Indien tien procent van de leerlingen aan één van de volgende indicatoren voldoet, kan een school voor het basisonderwijs of de eerste graad secundair onderwijs in aanmerking komen voor specifieke ondersteuning: het gezin leeft van een vervangingsinkomen, de leerling wordt tijdelijk of permanent buiten het eigen gezinsverband opgenomen, ouders behoren tot de trekkende bevolking, laag opleidingsniveau van de moeder of de thuistaal is niet het Nederlands. Het laatste criterium telt evenwel enkel mee als er daarnaast ook andere ‘problematische’ indicatoren aanwezig zijn. Voor de tweede en derde graad secundair onderwijs moet een school de drempel van 25% leerlingen die zich in een situatie van één van de volgende indicatoren bevinden, overschrijden: de leerling heeft een schoolse achterstand van tenminste 2 jaar, de leerling is neveninstromer met een B- of C-attest in TSO en BSO en/of de leerling volgde het voorafgaande schooljaar onthaalonderwijs.

Feitelijk wordt dus afgestapt van een specifiek onderwijsvoorrangsbeleid voor scholen omwille van het aantal allochtone kinderen dat er aanwezig zijn. Ook al zal het in het nieuwe gelijke kansen beleid *de facto* vaak om dezelfde scholen gaan als voorheen,

⁵ http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/bundel/pdf/decreet_gelijkeonderwijskansen.pdf] en [<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/bundel/gokI.htm>]

vervalt dus de expliciete op allochtonen gerichte beleidscomponent van het onderwijsvoorrangsbeleid. Een belangrijk neveneffect is wel dat de beschikbaarheid van min of meer geldige data aangaande aanwezigheid en positie (op het vlak van achterstand en achterstelling) van etnisch-culturele minderheden in het Vlaams onderwijs zal afnemen. Gezien vele allochtone kinderen en leerlingen de Belgische nationaliteit bezitten, is het nationaliteitscriterium geen adequaat alternatief.

Opvallend is dat bij het opmaken van het recente ‘gelijke kansen decreet’ ter vervanging van de definiëring van ‘doelgroep leerlingen’ uit het eerdere onderwijsvoorrangsbeleid de rol van wetenschappelijk onderzoekers die pleiten voor een aparte aandacht voor ‘migranten’ voor een groot stuk uitgespeeld is (Verlot, 2003: 57). Er werd niet langer voor geopteerd om etniciteit als een voorspeller van schoolse achterstand te hanteren. Nochtans functioneert etniciteit, al dan niet gecombineerd met andere factoren, volgens bepaalde onderzoekers – jammer genoeg - nog steeds het beste als voorspeller voor die schoolse achterstand, bijvoorbeeld ook beter dan taalachtergrond (Schrijvers & Van de Velde, 2001). In het decreet gelijke onderwijskansen werd in de plaats voor algemene zogenaamde ‘kansarmoede-indicatoren’ geopteerd, in combinatie met taalachtergrond. Verlot suggereert dat de reden voor deze beslissing bij het politiek gevoelige karakter van etnische registratie ligt: *“Ondanks deze (in het verleden herhaaldelijk gemaakte) vaststelling, koos de overheid voor taal als criterium, wellicht om redenen van politieke opportuniteit. Taal als criterium is maatschappelijk aanvaardbaarder dan etniciteit en het registreren ervan brengt heel wat weerstand teweeg”* (Verlot, 2003: 57).

Ter ondersteuning van de keuze voor algemene kansarmoede-indicatoren werd overigens evenzeer naar wetenschappelijk onderzoek (van Bollens et alii, 1998) gerefereerd en de grote voorspellende waarde van bepaalde indicatoren vermeld. *“Binnen dit luik wordt gekozen voor een meting van onderwijskansarmoede op basis van socio-economische indicatoren. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de gehanteerde indicatoren een zeer grote voorspellende waarde hebben”* (OBPWO 95.04, *Zorgverbreding in het basis- en secundair onderwijs: een zoektocht naar financieringscriteria*, Leuven 1998, 209 e.v.; zie ook Advies van de algemene raad van de VLOR over een geïntegreerd ondersteuningsaanbod voor scholen, AR/PCA/ADV/004, 17 april 2001” (ontwerp GOK-decreet, memorie van toelichting)⁶).

In dat onderzoek werd immers gemeld dat persoonsgebonden criteria zoals opleidingsgraad, tewerkstellingssituatie en gezinssamenstelling de meest krachtige predictoren zijn voor het opsporen van scholen met kansarme leerlingen – zowel autochtoon als allochtoon – eerder dan bijvoorbeeld ligging in kansarme wijken (Verlot, 2003: 54). Verlot meent evenwel dat die indicatoren niet secuur genoeg toegepast zijn en hekelt het feit dat de bevindingen van Schrijvers en Van de Velde (2001) over de voorspellende waarde van etniciteit – boven taalachtergrond - niet gevolgd werden: *“De vraag moet worden gesteld waarom de overheid in het decreet gelijke kansen deze criteria niet heeft aangewend”* (Verlot, 2003: 57).

Uit traceerbare voorbereidende versies van de memorie van toelichting bij het decreet gelijke kansen worden we evenwel niet echt veel wijzer. Daar wordt louter medegedeeld dat een gelijke-kansenbeleid één set aan indicatoren veronderstelt voor allochtone en autochtone kansarme kinderen, zonder verdere argumentatie. Op de precieze keuze van indicatoren wordt niet ingegaan maar wordt louter gesteld dat het om een keuze

⁶ <http://jsp.vlaamsparlament.be/docs/stukken/2001-2002/g1143-1.pdf>

voor socio-economische of socio-culturele indicatoren gaat, gebaseerd op het eerder vernoemd wetenschappelijk onderzoek (Bollens et alii, 1998). “*Momenteel kennen we in het basisonderwijs nog verschillende soorten doelgroep leerlingen. Onderwijsvoorrang richt zich thans zowel in het gewoon als in het buitengewoon basisonderwijs tot allochtone kinderen die omwille van hun etnische herkomst en sociale, culturele en economische omstandigheden een verhoogd risico op leer- en ontwikkelingsmoeilijkheden lopen. Zorgverbreding richt zich in het gewoon basisonderwijs tot autochtone kinderen die omwille van socio-economische of -culturele achtergrondkenmerken eveneens als onderwijskansarm kunnen worden beschouwd. Een geïntegreerd gelijke-kansenbeleid veronderstelt één set aan indicatoren. Aan de hand van wetenschappelijk onderzoek (zie boven) wordt gekozen voor socio-economische of -culturele indicatoren. Bij kinderen die aan deze indicatoren beantwoorden, bestaat een verhoogd risico op leerachterstand*” (ontwerp GOK-decreet, memorie van toelichting, versie 30/11/2001)⁷.

Tijdens de behandeling van het ontwerp van het gelijke kansen decreet werden in het Vlaams Parlement hoorzittingen georganiseerd⁸. Daarbij wezen de onderzoekers Marc Verlot en Veerle Van de Velde eveneens op de betere voorspellende waarde van een indicator als etnische herkomst voor schoolse achterstand, wat tot enkele informatieve en sceptische vragen van parlementsleden uit de paars-groene meerderheid leidt en verschillende sprekers doet verwijzen naar de nadruk die andere onderzoekers op meer socio-economische criteria legden. Tevens werd de samenvatting en de beleidsaanbevelingen van het ‘evaluatieonderzoek van het onderwijsvoorrangsbeleid’ (OBPWO99.75) toegevoegd aan de parlementaire stukken. In de verdere parlementaire debatten komt het thema van het wegvallen van etniciteit als indicator verder echter nauwelijks aan de orde. In de commissiebesprekingen na de georganiseerde hoorzittingen komt het punt nauwelijks ter sprake. CD&V-politica Brigitte Grouwels wijst wel op het wegvallen van de parameter en het belang dat er door de wetenschappers in de hoorzittingen aan gehecht werd. VLD-spreker Gilbert Van Baelen verdedigt van zijn kant dan weer de beslissing om niet langer etniciteit als criterium te hanteren: “*Het begrip thuistaal is volgens hem veel objectiever dan het alternatief "allochtoon-autochtoon" of de nationaliteit van de grootmoeder of moeder, terwijl die misschien perfect Nederlandstalig is en de thuistaal het Nederlands*” (commissiebespreking Vlaamse Parlement, ontwerp GOK-decreet)⁹.

Verder komt het onderwerp echter niet meer aan bod. De Minister, Marleen Vanderpoorten (VLD), laat het onderwerp onaangeroerd en stelt louter dat deze keuze van de indicatoren gebaseerd is op wetenschappelijk onderzoek onder leiding van Ides Nicaise (i.e. het eerder vermelde Bollens et alii, 1998, onderzoek). Ook tijdens de plenaire debatten (juni 2002) maken oppositiesprekers Kris Van Dijk (NVA) en Brigitte Grouwels (CD&V) kanttekeningen bij het vervallen van het etnisch criterium – maar dienen daarbij wel geen amendementen in om het terug in te voeren. Zij bepleiten daarnaast vooral een groter gewicht van de thuistaal als criterium voor het nieuwe beleid – ook los van socio-economische indicatoren – in het licht van de onderwijssituatie in de Brusselse context – waarover zij dan weer wel amendementen indienen.

⁷ http://www.ond.vlaanderen.be/schooldirect/bijlagen0102/GK/GK_Memorie_20011130.pdf

⁸ <http://jsp.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2001-2002/g1143-3.pdf>

⁹ <http://jsp.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2001-2002/g1143-10.pdf>

3. Evaluatie-onderzoek

De Vlaamse overheid liet onderzoek niet alleen een rol spelen bij de vormgeving van het concrete onderwijsbeleid, maar dichtte het wetenschappelijke werk – zoals reeds aangehaald werd in de vorige bijdrage - daarnaast ook een evaluerende functie toe. Een belangrijk aspect is evaluatie waarbij beleidsdoelstellingen getoetst worden met het oog op bijsturing van het beleid: *“Vanuit deze vaststellingen [schoolopbouwwerk kwalitatief sterk verschillend, geen doordacht of gecoördineerd aanbod] heeft het departement opdracht gegeven een inventarisatie en eerste analyse te maken van de praktijken van schoolopbouwwerk zoals die zijn uitgewerkt in de aanwendingsplannen van de scholen voor het schooljaar 1993-1994. De resultaten worden verwacht voor het einde van 1993. Het is de bedoeling om met deze gegevens een gestructureerd gesprek aan te gaan met welzijns- en socio-culturele organisaties om te komen tot duidelijke werkafspraken inzake schoolopbouwwerk”* (ICM 1993)

Evaluatieonderzoek neemt opvallend genoeg vooral een groot aandeel in van het onderzoek waarnaar verwezen wordt in beleidsnota's en de vooruitgangsrapporten van de Interdepartementale Commissie Etnisch-Culturele Minderheden (ICEM) wanneer het onderwijsbeleid ten aanzien van 'migranten' een vijftal jaar lopende is. Het beleid wordt als het ware enige looptijd gegund maar wordt dan aan nader onderzoek onderworpen. Wellicht niet helemaal toevallig gaat het dan over beleid dat door de voorganger van de rechtstreeks of onrechtstreeks opdrachtgevende minister op de rails werd gezet. De verwijzingen in de vooruitgangsrapporten 1997, 1998 en 1999 naar (bestelde) evaluerende studies zijn talrijk. Deze evaluaties zijn expliciet bedoeld als wetenschappelijke ondersteuning bij de verdere uitbouw van het beleid, zo wordt bijvoorbeeld ook bij de komst van een nieuw Vlaams paars-groene coalitie gemeld: *“In het regeerakkoord van de nieuwe Vlaamse Regering en in de beleidsnota van de Vlaamse minister bevoegd voor onderwijs, werd een evaluatieonderzoek van het tot hiertoe gevoerde onderwijsvoorrangsbeleid in het basisonderwijs aangekondigd. Dit evaluatieonderzoek is intussen opgestart. Het heeft tot doel een bijdrage te leveren tot de parlementaire discussie die in de loop van 2001 gevoerd zal worden over het verder zetten, bijsturen en verbreden van het project. De overheid wil het debat met een wetenschappelijke evaluatie onderbouwen”* (ICEM 1999)

Of de beleidsmakers in alle gevallen een stoffering van het debat voor ogen hebben met wetenschappelijke evaluaties valt evenwel te betwijfelen, zeker als met 'debat' een 'publiek debat' bedoeld zou worden. Niet alle resultaten van aangekondigde en uitgevoerde evaluatie-onderzoeken mogen immers volledig in de openbaarheid komen. Een typisch voorbeeld is het evaluatie-onderzoek naar de werking van het onderwijsvoorrangsbeleid dat in het voortgangsrapport van de Interdepartementale Commissie Migranten van 1994 wordt aangekondigd: *“Het voorrangsbeleid zoals is opgestart in 1991 zal in de loop van het schooljaar 1994-1995 worden geëvalueerd en eventueel bijgestuurd. Om de evaluatie voor te bereiden werd door het Hoger Instituut voor de Arbeid een studie uitgevoerd die zowel de voortgang van de scholen als de effecten op het niveau van de leerlingen trachtte na te gaan. Aan de onderzoekers werd gevraagd na te gaan hoe scholen omgaan met nieuwe maatregelen en of de leerlingen er beter van worden. De eerste vraag werd omgezet in een zogeheten implementatieonderzoek (procesevaluatie), waarin wordt nagegaan hoe scholen de vernieuwing doorvoeren. De*

vraag naar de resultaten wordt beantwoord via een effectmeting bij de leerlingen (productevaluatie)” (ICM, 1994)

De studie waarnaar in bovenstaand citaat verwezen wordt, werd uitgevoerd door Joan Ramakers (1994). Het rapport van deze externe evaluatie werd niet vrijgegeven. De niet-publieke, overheidsinterne disseminatie hoeft echter niet verbonden te worden aan niet-gebruik van de studie. Het onderzoek bleef immers niet zonder gevolg, want luidens Verlot (2001a) heeft de studie er wel voor gezorgd dat de overheid de werking in haar scholen nauwer is gaan opvolgen via de inspectiediensten. Van dergelijke praktijkevaluaties¹⁰ worden de resultaten sinds 1998 overigens dan weer wel grotendeels gepubliceerd in de rapporten van de onderwijsinspectie (Verlot, 2001a: 184).

Een tweede externe evaluatie aangaande het onderwijsvoorrangsbeleid werd aangevraagd in 1999 (ICEM, 2000) en werd uitgevoerd via een effectmeting onder leiding van Lagrou aan het HIVA (KULeuven) en via een evaluatie van de implementatie onder leiding van Verlot (UGent) (Schrijvers & Van de Velde, 2001). Ook dit onderzoek gold luidens verklaringen van beleidsmakers als basis voor de herijking van het onderwijsvoorrangsbeleid in het kader van het uiteindelijke gelijke onderwijskansenbeleid – hoewel duidelijk is dat uiteindelijk niet voor de criteria die deze onderzoekers onderstrepen gekozen werd. Verlot (2003) meent overigens dat met de komst van het breder gelijke kansenbeleid, waarin het onderwijsbeleid naar etnisch-culturele minderheden opgeslorpt werd, wellicht ook een einde is gekomen aan dergelijke evaluatie-onderzoeken in de specifieke niche die zich richt op de situatie van migranten in het onderwijs.

Ook het beleid aangaande de zogenaamde ‘non-discriminatieverklaring’ wordt meermaals geëvalueerd. Het non-discriminatiebeleid wil sinds 1994 via het afsluiten van convenanten een evenredigere toelating/spreiding van migrantenkinderen bekomen en daarnaast het intercultureel onderwijs veralgemenen. Kritische commentatoren uit de academische wereld zoals Blommaert en Verschueren (1994) hebben het non-discriminatiebeleid van meet af aan scherp veroordeeld omdat het net discriminerende uitgangspunten zou kennen en perverse effecten zou ressorteren: *“Los van de technische aspecten, wat is de grond van de zaak? Terwijl men het nodig acht de Belgische ouders gerust te stellen dat hun school niet overspoeld zal worden door een vloedgolf migranten, is er weinig positiefs te melden aan de migrantenouders die nochtans de vruchten zouden moeten plukken van een echt antidiscriminatiebeleid indien het werkelijk tegen de discriminatie is gericht. Een spreidingsbeleid voor migrantenkinderen is wel een heel merkwaardige invulling van het begrip ‘antidiscriminatie’. Hoewel het op termijn niet meer mogelijk zal zijn voor scholen om helemaal geen migranten toe te laten, wordt hiermee het weigeren van de toegang tot scholen aan migrantenkinderen omdat zij migrant zijn niet verboden maar geïnstitutionaliseerd en gereguleerd. [...] Scherper gesteld, de verklaring is strikt genomen helemaal geen ‘anti’- of ‘non’-discriminatieverklaring, maar een regeling van hoe men precies gaat discrimineren. Dat men dit blijft verkopen als een instrument in de strijd tegen racisme en discriminatie is grotesk.”* (Blommaert & Verschueren, 1994: 88-89)

Empirische studies naar het beleid komen tot een minder polemisch oordeel, maar wijzen eveneens op tekortkomingen. De Vlaamse overheid geeft alleszins aan de intentie te hebben met de resultaten rekening te zullen houden. Zo stelt het Jaarverslag 1997 van

¹⁰ Ook in de ICM/ICEM jaarrapporten (ICM 1994, 1995, ICEM 1998, 1999) wordt aan evaluaties door de onderwijsinspecties gerefereerd.

de Interdepartementale Commissie Etnisch-culturele Minderheden (ICEM) bijvoorbeeld: *“Op 15 december 1997 werd het onderzoek inzake evaluatie van het non-discriminatiebeleid opgestart. het onderzoek wordt uitgevoerd o.l.v. M. Janssens (KU Leuven) en M. Verlot (RUG/Steunpunt Intercultureel Onderwijs – ICO). Voorafgaand was een voorstudie uitgevoerd door P. Mahieu (UFSIA) in opdracht van de VLOR (Vlaamse onderwijsraad). De Vlor besliste het rapport niet vrij te geven. Het onderzoek loopt over een periode van twee jaar en zal zowel de resultaten als de processen beschrijven m.b.t de aanwezigheid in scholen, het lokaal overleg en de interculturalisering van scholen. De resultaten van het onderzoek zullen als basis dienen voor het verdere beleid ter zake”* (ICEM 1998: 15)

Ook hier wordt een rapport - opmerkelijk genoeg - alweer niet vrijgegeven. We weten uit meerdere bronnen dat uit de conclusies van het wetenschappelijk onderzoek van Mahieu blijkt dat het in 1993 ingevoerde non-discriminatiebeleid niet werkt. Het lokale overleg bleek in een groot aantal gevallen eerder aan een spreidingsbeleid dan een actief toelatingsbeleid te werken. Ook het evaluatie-onderzoek van Janssens, Kesteloot en Verlot (2001a) wees op fundamentele problemen in het non-discriminatiebeleid. In de uitwerking van het principieel inschrijvingsrecht volgens het nieuwe decreet gelijke kansen (2002) werd naar verluidt met deze conclusies terdege rekening gehouden (Verlot, 2003: 57). Er wordt alleszins meermaals naar het onderzoek verwezen in de memoerie van toelichting van het ontwerpdecreet. Bovendien ligt de beslissing om tot een principieel inschrijvingsrecht te komen, alleszins in het verlengde van de vaststelling dat het eerder bestaande non-discriminatiebeleid niet werkt omdat het bepaalde scholen nog teveel ruimte liet om leerlingen opzettelijk en systematisch te weigeren.

4. Praktijkondersteunend onderzoek

Naast het beleidsondersteunend en evaluerend onderzoek, gebeurt er ook flink wat wetenschappelijk onderzoek aangaande allochtonen in het onderwijs met het oog op praktijkondersteuning en het uitwerken van methodieken. Het gaat hier niet meteen om beleidsbeïnvloeding op macroniveau maar eerder om een impact op meso- en microniveau. Hoewel dergelijk onderzoek niet meteen te klagen heeft over financiële ondersteuning, beklaagt Verlot er zich over dat dergelijk onderzoek misschien wat minder zichtbaarheid heeft: *“Het onderzoek naar het onderwijs aan migranten is vooral in het praktijkondersteunend onderzoek vernieuwend gebleken. Hoewel minder spectaculair – en academisch niet steeds gewaardeerd –, is de concrete impact ervan op de maatschappelijke realiteit veel groter dan de meer beschouwende, interpretatieve studies”* (Verlot, 2001a: 195)

Desalniettemin wordt dergelijk onderzoek, als we kijken naar de feitelijke situatie, alleszins flink gewaardeerd en ondersteund door de beleidsmakers:

“Er moet verder werk gemaakt worden van de ontwikkeling van aangepast didactisch materiaal, taalstimuleringsprogramma's [...], didactische begeleiding van de leerkrachten [...]. Hiertoe zullen de onderzoeks- en documentatieopdrachten toegekend aan verschillende instanties, gecoördineerd en gevaloriseerd worden” (Lenssens 1989)

“Om de scholen te ondersteunen bij de uitwerking van hun aanbod biedt het Steunpunt Nederlands als tweede taal aan de K.U.Leuven een vorming en ondersteuning telkens in drie pakketten” (ICM 1994)

Dit type onderzoek gebeurt met name via steunpunten als Steunpunt Nederlands als Tweede Taal (NT2) en Steunpunt Intercultureel Onderwijs (ICO) die reeds enige jaren doorlopend en relatief stevig gefinancierd worden door de Vlaamse overheid.

Het *Steunpunt Nederlands als Tweede Taal* (NT2), verbonden aan de K.U.Leuven, is reeds sinds 1990 erkend. Dit steunpunt ontvangt een jaarlijkse subsidie van circa 600.000 € (621.184 € voor het werkingsjaar 2003, Vlaamse Regering, 2003). en houdt zich inhoudelijk vooral bezig met de problematiek van Nederlands voor anderstaligen. Het steunpunt richt zich voornamelijk op het voorzien van lesmateriaal en het geven van nascholing en vorming aan de onderwijsverstreckers en -begeleiders. Vijfentwintig procent van de werkzaamheden wordt besteed aan wetenschappelijk onderzoek, dat in de eerste plaats focust op tweedetaalonderwijs en tweedetaalverwerving. Op de tweede plaats is het steunpunt qua wetenschappelijk onderzoek actief op het vlak van normerings-, en validiteitsonderzoek met betrekking tot de ontwikkeling van taalvaardigheidstoetsen. In derde instantie richt het steunpunt zich in haar wetenschappelijke onderzoeksactiviteiten op behoeftenonderzoek met betrekking tot leermiddelenontwikkeling en taalbeleidsadviezen naar de overheid (Van den Branden 2002).

Het *Steunpunt Intercultureel Onderwijs* (ICO), verbonden aan de Universiteit Gent, is sinds 1995 erkend binnen de Vlaamse regelgeving aangaande de universitaire steunpunten, waarbij de minister subsidies toekent aan steunpunten die wetenschappelijke ondersteuning bieden aan de overheid en aan relevante actoren met betrekking tot de door de Vlaamse Regering vastgelegde thema's (Vlaamse Regering 1999). Het Steunpunt ICO werd in 2001 opnieuw erkend voor een periode van 5 jaar. Het ontving voor werkingsjaar 2003 een subsidie van 542.315 € (Vlaamse Regering 2003) voor personeels- en werkingskosten, wat toelaat om 8,5 à 9 voltijds equivalenten te werk te stellen. De subsidie wordt jaarlijks vastgesteld op basis van een jaarplan en een jaarverslag dat moet ingediend worden door het Steunpunt ICO en dat beoordeeld wordt door onder andere door de bevoegde Minister en externe experts. Het Steunpunt stelt voldoende vrij te zijn in de keuzes die gemaakt worden in het jaarplan.

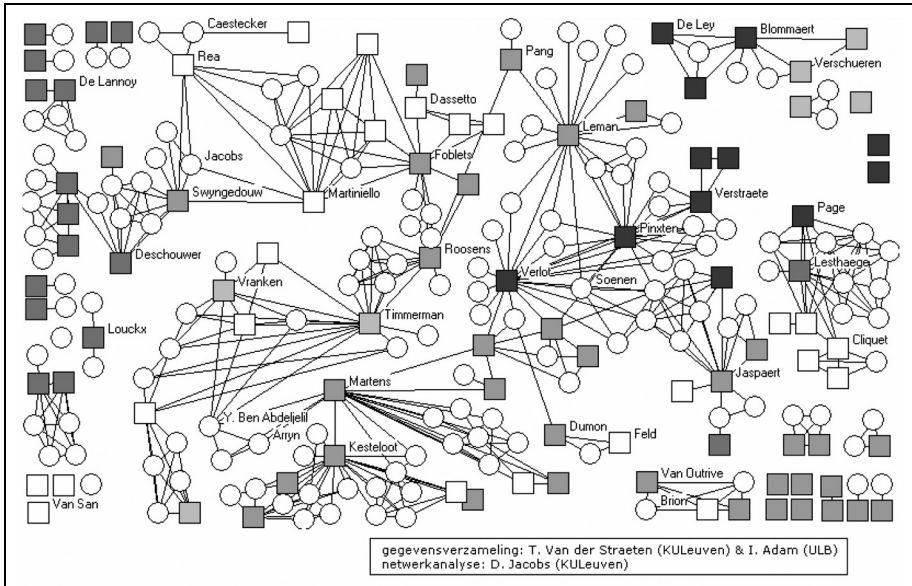
De opdracht van het Steunpunt ICO is drieërlei: wetenschappelijk onderzoek, vorming en ondersteuning van de scholen en materiaalontwikkeling. Het wetenschappelijk onderzoek bevat fundamenteel onderzoek, zoals bijvoorbeeld het schooletnografisch onderzoek (Delrue & Hillewaere 2001).

5. Het Steunpunt ICO: voorbeeld van een sterk verweven actor

Omwille van de bijzondere rol die het Steunpunt ICO in het bredere veld inneemt, besteden we in deze paragraaf wat nadere aandacht aan dit onderzoeksinstituut¹¹.

¹¹ Op basis van gesprekken met Stijn Suijs en Kaat Delrue, Steunpunt ICO, tenzij anders aangegeven

Figuur 3. Netwerk van onderzoekers en promotoren aan Nederlandstalige kant (1989-2002)

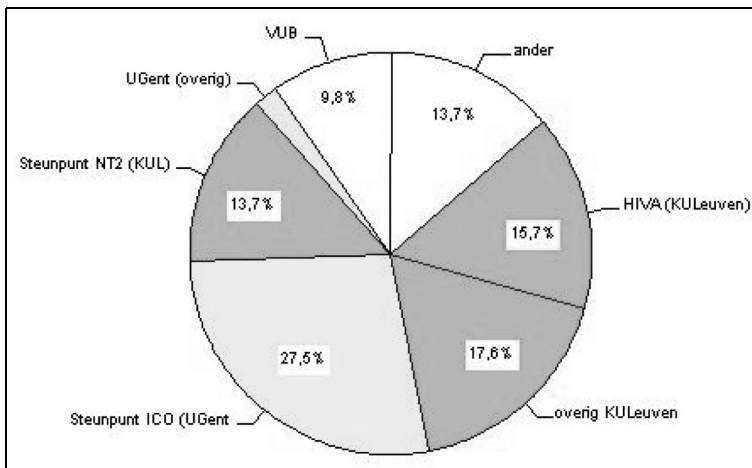

Het ICO kent niet alleen intensieve contacten met de overheid bij het uitvoeren van beleidsrelevant onderzoek, maar neemt ook een belangrijke positie in het Vlaamse academische veld op het terrein van onderzoek naar alloctonen. Op basis van de constructie van een *'adjacency matrix'* (Knoke & Kuklinski, 1982), die aangeeft welke onderzoekers met welke andere onderzoekers in projecten hebben samengewerkt in de periode 1989-2002, is het mogelijk om het netwerk van samenwerkingsverbanden te reconstrueren aan de hand van gespecialiseerde software (Borgatti, Everett & Freeman, 2002). In figuur 3 wordt het netwerk van onderzoekers en promotoren aan Nederlandstalige kant weergegeven. We zien dat een persoon als Verlot, de directeur van het ICO, (net als mensen als Martens, Lemar, Foblets & Martiniello) een belangrijke brugfunctie vervult tussen verschillende delen van het netwerk, die vaak uit duidelijke *'cliques'* van onderzoekers (cirkels in de figuur) in een research team rond een promotor (vierkant in de figuur) bestaan. In het academisch milieu is het ICO dus een sterk verbonden actor en dit over disciplines en universiteiten heen.

Wat contacten met de overheid betreft, moet vermeld worden dat het Steunpunt ICO niet enkel actief was in het louter praktijkondersteunend onderzoek maar daarnaast in het verleden ook een belangrijke actor was in het beleidsevaluerend onderzoek. Bovendien speelde huidig coördinator Verlot een rol bij de inspiratie van het eerste gecoördineerde beleidsplan rond *'migranten'* in het Vlaams Onderwijs. Hij was overigens in de periode 1989-1998 werkzaam op het beleidsniveau, respectievelijk als medewerker voor het *Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid* (KCM), adviseur voor de Vlaams Minister van Onderwijs en opdrachthouder cel migranten/kansarmen bij het Departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap.

Naast de reguliere ondersteuning als steunpunt, kreeg het ICO in het verleden ook flink wat extern onderzoek gefinancierd binnen het programma *Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Onderzoek* (OBPWO). We denken dan bijvoorbeeld aan een evaluatie van het non-discriminatiebeleid, een evaluatie van het onderwijsvoorrangsbeleid in het basisonderwijs en aan een evaluatie van het voorrangsbeleid Brussel (ICEM 1997, 1998, 1999).

Figuur 4. Procentueel aandeel van instituten in Vlaamse onderzoeksprojecten naar 'migranten' en onderwijsveld (1989-2002)

Qua onderzoek beschikt het Steunpunt ICO dus over een dubbel gelaagde financiering die verschillende rollen toelaat in de houding tegenover het beleidsniveau. Binnen de steunpuntfinanciering verricht het Steunpunt ICO beleidsondersteunend onderzoek gericht op het uitwerken van de pijler intercultureel onderwijs. Binnen de OBPWO-financiering verrichtte het Steunpunt ICO eveneens onderzoek dat gericht is op de evaluatie van het gevoerde beleid: onderwijsvoorrang en non-discriminatie met de bedoeling dit beleid bij te sturen. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat, zoals blijkt uit figuur 4, een zeer groot deel van het onderzoek naar de positie van 'migranten' in het onderwijs door mensen van het Steunpunt ICO verricht werd en coördinator-directeur Verlot de academische expert bij uitstek op dit terrein is.

Naast het onderzoek dat verricht wordt en waarvan de resultaten weerspiegeld worden in allerlei beleidsnota's is het ook belangrijk stil te staan bij de contacten die vanuit het Steunpunt ICO ontwikkeld werden en worden met de verschillende beleidsactoren. Het Steunpunt ICO heeft een vertegenwoordiger in de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) waar de verschillende koepels samen zitten. Via de VLOR heeft het Steunpunt ICO vervolgens ook goede contacten binnen de administratie voor bepaalde (soms technische) deelaspecten (betreffende de invulling van ICO). Via de administratie zijn er ook contacten met de onderwijsinspectie. Het Steunpunt stelt hier wel dat het gaat over spe-

cifieke zaken, en dat het zeer moeilijk is te wegen op de grote rationaliteiten die vooraf gaan. Op kabinetsniveau zijn er naar verluidt geen duidelijke contactpersonen. Het Steunpunt ICO werkte in 2002 sterk mee aan de implementatie van het decreet Gelijke Onderwijskansen (GOK-decreet). Zo werd een globaal analyse-instrument uitgewerkt dat de scholen toelaat hun beginsituatie op kwalitatieve wijze in kaart te brengen (Kabinet Vlaams Minister van Onderwijs en Vorming 2003). Het doorstromen en effectief hanteren van al deze resultaten wordt enigszins genuanceerd door het Steunpunt ICO omdat elke beslissing in de praktijk een politiek aanvaardbare verdeling impliceert tussen de verschillende netten, bijvoorbeeld ook in het kader van het GOK-decreet. Terwijl uit beleidsnota's en vooruitgangsrapporten van ICM de doorstroming van onderzoeksresultaten van het ICO alleszins op discursief vlak blijkt, wil het Steunpunt ICO de onderzoeksresultaten overigens ook zelf maatschappelijk relevant maken. Zo werd met sommige onderzoeksresultaten in het verleden zelf naar de pers gestapt.

6. Een te nauwe relatie tussen onderzoek en beleid?

De vraag kan gesteld worden of een verankering in steunpunten een bijzondere invloed op de wisselwerking tussen onderzoekers en beleidsmakers resorteert. De erkenning als steunpunt zorgt alleszins wel voor een zekere relatieve rust op het financiële vlak voor onderzoeksteams. Een erkenning als steunpunt voorziet namelijk in een quasi zekere financiering gedurende vijf jaar (onder voorbehoud van goedgekeurd jaarplan en jaarverslag). Het gaat echter slechts om een tijdelijke zekerheid. Bij een ministerwissel is het immers niet zeker dat de erkenning overeind blijft. Tot nog toe merken we op het Vlaamse vlak dat er zich hier voor de twee betrokken steunpunten die actief zijn op de niche van de 'allochtonen' in het onderwijs niet meteen problemen hebben gesteld. Het Steunpunt NT2, verbonden aan de KULeuven geniet reeds een financiering sinds 1990 en heeft twee legislatuurwissels overleefd. Het Steunpunt ICO heeft één legislatuurwissel overleefd. De inhoudelijke bestaansgrond, de pijlers ICO en NT2 (onthaalbeleid voor anderstalige nieuwkomers) van het onderwijsbeleid ten aanzien van allochtonen, zijn niet uit het beleid verdwenen.

In dit licht is de continuïteit van het beleid een belangrijke randvoorwaarde voor de verdere financiering van steunpunten. Steunpunten worden gefinancierd *voor beleids-ondersteuning met betrekking tot de thema's die door de overheid worden vastgelegd* (Vlaamse Regering 1999). Wanneer de Vlaamse Overheid bepaalde thema's niet meer relevant vindt, of de basisopties van haar beleid verandert, brengt dit ook de erkenning van de steunpunten mogelijk in het gedrang. In die zin is lobbywerk op het eigen thema vanuit de steunpunten ook belangrijk en worden ze daartoe zelfs onrechtstreeks aangespoord om het eigen overleven te verzekeren. Er kan dus gesteld worden dat er door de steunpuntregeling wel degelijk een wisselwerking bestaat tussen onderzoekers en beleidsmakers. Beleidsmakers bepalen de thema's en zoeken onderzoekers aan voor wetenschappelijke ondersteuning. Van hun kant zullen aangezochte onderzoekers via de steunpuntwerking geneigd zijn om hun specifieke thema's op de agenda's te blijven houden.

Toch mag de rol van steunpunten ook niet te zeer overschat worden, met name wat betreft de doorstroming van onderzoeksresultaten. Het weergeven van resultaten in be-

leidsnota's kan evenzeer geïnterpreteerd worden als louter *munitie* of verantwoording voor het gevoerde beleid. De relatie tussen onderzoekers en beleidsmakers in de schoot van steunpunten blijft hoe dan ook een ambigue relatie. Er is allerminst een garantie tot een lineair model waarbij de onderzoeker aanlevert en de beleidsmaker gebruikt. Zelfs al is men een centrale actor zoals Verlot van het Steunpunt ICO, dan betekent dat nog niet dat alle aanbevelingen klakkeloos overgenomen worden zoals bijvoorbeeld gedemonstreerd werd toen etniciteit – tegen de suggesties van Verlot in – als criterium voor het onderwijsvoorrrangsbeleid bij de uitwerking van het GOK-decreet in 2002 kwam te vervallen. Uit het model van gebruik van onderzoeksresultaten dat Oh (1997) hanteert, blijkt dat de interactie tussen beleidsmakers en onderzoekers belangrijk is. Die wordt via een steunpuntconstructie alleszins gefaciliteerd. Oh (1997) benadrukt evenwel terecht dat het gebruik van wetenschappelijk onderzoek altijd een samengaan van verschillende variabelen inhoudt, waarbij – naast karakteristieken van het beleidsdomein – bijvoorbeeld ook het type van informatie steeds een belangrijke rol speelt. Beleidsmakers nemen natuurlijk niet zomaar alles aan wat wetenschappers hen voorschotelen. De voorkeur gaat uit naar wat politiek bruikbaar wordt geacht, zeker wanneer concurrerende academische informatiebronnen beschikbaar zijn. Men zal bijvoorbeeld ook sneller geneigd zijn puur technische suggesties over te nemen dan in te gaan op voorstellen waar verdelingsvraagstukken in het geding zijn. Ook zal men bij eerder op technische vragen gericht onderzoek minder problemen hebben met de publieke disseminatie van resultaten dan bij evaluaties.

De nauwe relatie tussen onderzoek en beleid heeft – zoals het niet vrijgeven van onderzoeksresultaten bij met name evaluatie-onderzoeken illustreert – duidelijk ook nadelen, met name op het vlak van openbaarheid van bestuur. Bepaalde onderzoeksresultaten bespreekt men het liefst enkel achter gesloten deuren. We sluiten ons aan bij de kritische bedenking van Verlot (2001a) dat het publieke debat hierdoor gefrustreerd wordt. De precieze invloed van onderzoek op (eventuele bijsturing) van het beleid blijft zo natuurlijk ook op een aantal punten duister voor de buitenwereld: “Een ernstige [...] tekortkoming is het onevenwicht tussen studies over de werking van het beleid en studies naar de resultaten van het beleid. Dit onevenwicht wordt nog versterkt doordat resultaatgerichte evaluaties meestal niet (mogen) worden gepubliceerd. Slechts een kleine schare ingewijden heeft zich op de resultaten van het beleid, waardoor een ruimer debat onmogelijk wordt gemaakt” (Verlot, 2001a; 190).

Een ander, gerelateerd, probleem is, zo suggereert Verlot (2001a: 198-199), dat bepaalde voor de hand liggende onderzoeksvragen als bijvoorbeeld de kwesties wat de effecten zijn van het gevoerde onderwijsbeleid op de positie van de allochtonen, hoe het staat met doorstroming en hoe het zit met de ongekwalificeerde uitstroom lange tijd onbehandeld bleven. De nadruk lag bij het onderzoek sterk op studie van het categoriaal migrantenbeleid en te weinig op effecten van het algemene beleid in het onderwijs, luidens Verlot. Duidelijkheid over de effectieve positie – en met name de evoluties daarvan – van allochtonen op de diverse niveau's van het onderwijs was er eigenlijk niet, ondanks het relatief grote aantal onderzoeken. Verlot (2001a: 1999) meende enkele jaren terug daarom dat er nood is aan “enige emancipatie van het onderzoek” en wees enigszins diplomatisch op de sturende rol die de overheid heeft bij de uitvoering van onderzoeksprojecten rond bepaalde thema's: “Een mogelijke oorzaak voor het uitblij-

ven van deze nochtans voor de hand liggende onderzoeken is de sterke invloed van het beleid op de vraagstelling van het onderzoek” (Verlot, 2001a: 199).

Ondertussen is er, deels door de toegenomen nadruk op gelijke onderwijskansen, meer ruimte gekomen voor studies rond kansenongelijkheid, waarbij meteen ook aandacht was voor de positie van alloctonen. De vraag is alleen of een specifieke monitoring van de positie van alloctonen nog lang mogelijk zal blijven nu vormen van etnische registratie in de beleidspraktijk volledig komen te vervallen.

7. Conclusie

In het domein van onderwijsbeleid ten aanzien van alloctonen treffen we veel onderzoek aan alsook veel gebruik ervan. In algemene zin kunnen we stellen dat er wel degelijk een vruchtbare relatie is tussen het onderwijsbeleid ten aanzien van alloctonen en wetenschappelijk onderzoek, zowel op het vlak van probleemsigalering, beleidsondersteuning, praktijkondersteuning als evaluatie. Het gaat niet alleen om onderzoek dat relevant is voor de beleidsmakers op macrovlak (overheid, netten). Vele onderzoeken leiden tot resultaten die eerder op meso- en microvlak door respectievelijk scholen en leerkrachten gebruikt kunnen worden. Het gebruik van onderzoek is overwegend instrumenteel, en onderzoekers en beleidsmakers delen gelijkaardige doelstellingen. Onderzoek wordt dan door beleidsmakers ingewonnen om *tools* te ontwikkelen voor de implementatie van het beleid alsook voor de beoordeling van die implementatie. We vinden echter ook vormen van legitimerend gebruik, wanneer negatieve resultaten niet openbaar worden gemaakt of discursief gebruik, wanneer (al dan niet ogenschijnlijk) concurrerend onderzoek wisselende argumenten aanlevert voor opposenten in het politieke debat.

De interacties tussen onderzoek en beleid spelen zich in dit beleidsdomein grotendeels af tussen twee gemeenschappen en zijn gekenmerkt door twee bijzondere vormen van interfaces. Ten eerste vinden we in de overdracht van onderzoeksresultaten, vooral in de eerste helft van de jaren 90, een belangrijke rol weggelegd voor een individuele onderzoeksmakelaar die afwisselend - en op bepaalde momenten simultaan - de rollen van onderzoeker en beleidsmaker opneemt.

Een tweede bijzondere vorm van interface die de transfer van bepaalde onderzoeksresultaten heeft gefaciliteerd is de steunpuntconstructie. De overheid verzekert op het vlak van praktijkondersteuning voor de scholen enige continuïteit in de expertise doordat ze al een poos specifieke steunpunten (zoals Steunpunt NT2 en Steunpunt ICO) subsidieert. Daarnaast worden binnen het kader van het meer algemeen *Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Onderzoek* (OBPWO) ook studieopdrachten toegekend aangaande de problematiek van alloctonen in het onderwijs, zowel met evaluerende als ondersteunende taken. Naar verluidt hebben vele van deze studies door hun onmiddellijke relevantie tot concrete veranderingen in de aanpak in de scholen. De steunpuntconstructie creëert stabiliteit en continuïteit. Dit leidt niet alleen tot een constante expertiseopbouw in de onderzoeksgemeenschap over legislatuurwissels en mogelijke politieke accentverschuivingen heen. Bovendien dient de steunpuntinterface ook als een forum voor de versterking van percepties van beleidsmakers over de bruikbaarheid van onderzoek, en kunnen er zich relaties van vertrouwen en geloofwaardigheid ontwikke-

len. Het lijkt erop dat de steunpuntregeling, en dus een rechtstreekse opdracht vanuit de Vlaamse Overheid, een betere garantie vormt op gebruik van onderzoeksresultaten dan ‘onafhankelijk’ onderzoek. Toch mag hier niet uitgegaan worden van een louter lineaire relatie. Zoals bleek uit de gesprekken met Steunpunt ICO wordt de agenda grotendeels bepaald door de overheid, en volgt het Steunpunt in de ontwikkeling en ondersteuning. Het Steunpunt ICO verricht echter ook evaluatieonderzoek gefinancierd door het programma OBPWO. Via dit onderzoek, vaak verricht in een samenwerkingsverband met andere universiteiten, ontwikkelt het Steunpunt ICO een dubbele rol ten aanzien van het beleid: soms ondersteunend, soms evaluerend. Dat maakt het onderzoeksinstituut minder gebonden aan één specifiek onderwerp en de daarbij horende rol. Het wel of niet gebruik van onderzoeksresultaten zal echter blijven afhangen van de koers die het beleid uitvaart, en de mate waarin de steunpunten bij machte zijn om hun thema’s warm te houden. De uitkomst van politieke sturing en onderzoeksmakelij is echter niet *a priori* te voorspellen. Feit is wel dat de verankering van het beleid in steunpunten, gekoppeld aan beschikbare meetinstrumenten (doelgroepleerlingen) ervoor zorgt dat er bijvoorbeeld een grotere wisselwerking is tussen onderzoek en beleid op onderwijsvlak dan op werkgelegenheidsvlak. De nauwe relatie tussen onderzoek, praktijk en beleid heeft evenwel ook schaduwkanten. Zo zien onderzoekers zich bijvoorbeeld verplicht hun resultaten in het grijze circuit te houden omdat de opdrachtgevers de uitkomsten van sommige resultaatgerichte evaluaties liever niet in de openbaarheid besproken zien. In Linquist’s (1990) termen blijft door gebrekkige disseminatie de beleidsnavraag dan het privé-terrein van beleidsmakers, en is de toegang tot de onderzoeksresultaten afgesloten voor derde partijen. De normatieve gevolgen daarvan zijn dat de openbaarheid van bestuur en het publieke debat gefnuikt wordt, alsook dat de doelgroepen van beleid hun stem al helemaal niet zullen kunnen laten horen in het beleidsproces. Het beleid heeft daarnaast ook een grote impact op het soort onderzoeksvragen die bestudeerd worden. Daardoor was het onderzoek in het verleden bijvoorbeeld sterk gericht op aspecten die met categoriaal beleid in het onderwijs als dusdanig te maken hebben en was minder geweten over de (evolutie van de) algemene positie van allochtonen in het onderwijs. Wat het beleid nu precies opgeleverd heeft voor de positie (of de scholingsgraad) van allochtonen bleef vaak een onbeantwoorde vraag. Het is vandaag onduidelijk of de specifieke positie van etnisch-culturele minderheden in het onderwijs en de evaluatie van categoriaal beleid in de nabije toekomst qua onderzoeksonderwerpen nog veel bijval vanuit de overheid zullen kennen, nu voor een breed onderwijsbeleid van gelijke kansen gekozen is waarin het minderhedenvraagstuk voor een groot stuk in opgegaan lijkt te zijn.

Literatuur

- BLOMMAERT J. & VERSCHUEREN J. (1994), *Antiracisme*, Hadewijch, Antwerpen
- BOLLENS J. ET AL. (1998), *Zorgverbreding in het basis- en secundair onderwijs: een zoektocht naar financieringscriteria*, HIVA/Vakgroep Onderwijskunde-Universiteit Gent, Leuven/Gent

- BORGATTI S., EVERETT M. & FREEMAN L. (2002), *UCINET 6 for Windows*, Analytic Technologies, Harvard
- BRANS M. ET AL. (2004), *Onderzoek en beleid: de gevalstudie van immigratie in België*, Academia Press, Gent
- COENS, D. GEMEENSCHAPS MINISTER VAN ONDERWIJS (1991), *Onderwijsbeleid ten aanzien van migranten. Nieuwe onderwijsvoorzieningen voor migrantenkinderen in het Nederlandstalig onderwijs*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- CENTRUM VOOR GELIJKHEID VAN KANSEN EN RACISMEBESTRIJDING (1997), *Etnische discriminatie bij aanwerving. Belgische deelname aan het internationaal vergelijkend onderzoek van het Internationaal arbeidsbureau*, FWDC, Brussel
- DE VOS J. (2001), *Minorisering of emancipatie?... een kijk op het Vlaams integratiebeleid*, licentiaatsthesis opleiding Vergelijkende Cultuurwetenschap, Universiteit Gent, academiejaar 2000-2001, Gent
- DEL RUE K. & HILLEWAERE K. (2001), *De druiven zijn toch te zuur... Eindrapport van het schooletnografisch onderzoek in het secundair onderwijs*, Steunpunt ICO, Gent
- DEMEESTER-DEMEYER W., VLAAMSE MINISTER VAN FINANCIËN EN BEGROTING, GEZONDHEIDSINSTELLINGEN, WELZIJN EN GEZIN (1993), *Beleidsbrief Migrantenbeleid van de Vlaamse Gemeenschap een beleid van gelijke kansen. Stuk 368: 34 (1992-1993)*
- DENOLF L. ET AL (1990), *Intrede van migranten op de arbeidsmarkt: tewerkstelling tijdens en na het deeltijds onderwijs*, KU Leuven, Sociologisch onderzoeksinstituut, Leuven
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN (ICEM) (1997), *Het Vlaamse Beleid t.a.v. Etnisch-culturele Minderheden. Jaarrapport 1996*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN (ICEM) (1998), *Het Vlaamse Beleid Naar Etnisch-Culturele Minderheden. Jaarrapport 1997*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN (ICEM) (1999), *Het Vlaamse Beleid t.a.v. Etnisch-Culturele Minderheden. Jaarrapport 1998*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN (ICEM) (2000), *Het Vlaamse Beleid t.a.v. Etnisch-Culturele Minderheden. Jaarrapport 1999*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN (ICEM) (2001), *Het Vlaamse Beleid t.a.v. Etnisch-Culturele Minderheden. Jaarrapport 2000*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel

- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE ETNISCH-CULTURELE MINDERHEDEN (ICEM) (2002), *Het Vlaamse Beleid t.a.v. Etnisch-Culturele Minderheden. Jaarrapport 2001*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE MIGRANTEN (ICM) (1990), *Stand Van Zaken Betreffende De Uitvoering Van De Beleidsnota Migranten in De Betrokken Departementen Van De Vlaamse Gemeenschap*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE MIGRANTEN (ICM) (1992), *Stand Van Zaken Betreffende De Uitvoering Van De Migrantenbeleid*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE MIGRANTEN (ICM) (1993), *Stand van zaken betreffende de uitvoering van de nota migrantenbeleid*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE MIGRANTEN (ICM) (1993), *Vooruitgangsrapport Migrantenbeleid December 1993*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE MIGRANTEN (ICM) (1994), *Vooruitgangsrapport Migrantenbeleid 1994*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel.
- INTERDEPARTEMENTALE COMMISSIE MIGRANTEN (ICM) (1995), *Vooruitgangsrapport Migrantenbeleid 1995*, Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- JACOBS D. & SWYNGEDOUW M. (2003), 'Territorial and non-territorial federalism: reform of the Brussels Capital Region, 2001', *Regional and Federal Studies*, 13 (2): 127-139
- JACOBS D., (2001), 'Immigrants in a Multinational Political Sphere: The Case of Brussels', in ROGERS A. & TILLIE J. (eds.), *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*, Ashgate, Aldershot, pp. 107-122
- JANSSENS M., KESTELOOT C. & VERLOT M. (2000), *Evaluatie van het non-discriminatiebeleid. Conclusies en voorstellen inzake het onderzoek naar leerlingstromen, het plaatselijk non-discriminatieoverleg en de interculturalisering van scholen*. KULeuven, Universiteit Gent
- KABINET VLAAMS MINISTER VAN ONDERWIJS EN VORMING (2003), *Steunpunten helpen scholen bij uitvoering gelijkkansendecreet*. Persmededeling, 13 juni 2003
- KNOKE D. & KUKLINSKI J. (1982), *Network Analysis. Quantitative Applications in the Social Sciences*, Sage, London
- LENSSSENS, J. GEMEENSCHAPSMINISTER VAN WELZIJN EN GEZIN (1989), *Nota Migrantenbeleid van de Vlaamse Executieve*, Stuk 193: 1 (1988-1989)
- LINDQUIST E. A. (1990). The Third Community, Policy Inquiry, and Social Scientists. in BROOKS S. & GAGNON A.-G. (eds.): *Social Scientists, Policy and the State*, Praeger publications, New York, 21-51

- OH C.H. (1997), 'Explaining the impact of policy information on policy-making.' Knowledge and Policy: The International Journal of Knowledge Transfer and Utilization, 10 (3), 25-55
- SCHRIJVERS E. & VAN DE VELDE V. (2001), *Evaluatieonderzoek van het onderwijsbeleid ten aanzien van etnische minderheden in het lager onderwijs*, OBPWO 99.15, Universiteit Gent, ICO, Gent
- TERKESSIDIS K., VAN DE VELDE V. & SAMOY E. (1991), *Een onderwijsvoor-rangsbeleid in Vlaanderen: een antwoord op de achterstand van migranten?*, KULeuven: Hoger instituut voor de arbeid Leuven, Leuven
- VAN DEN BRANDEN K. (2002), *Overzicht wetenschappelijk onderzoek 1997-2002*, Centrum voor Taal en Migratie/Steunpunt Nederlands als Tweede Taal. Intern document, Leuven
- VAN MEENSEL R. & DUMON W. (1990), *Een permanent systeem inzake registratie van migrantenkinderen in het Nederlandstalig onderwijs*, ULeuven, Departement sociologie Leuven, Leuven
- VANHOREN I. & VAN DE VELDE V. (1991), *Etnische herkomst van leerlingen in het basisonderwijs*, Hoger Instituut voor de Arbeid, Leuven
- VANMECHELEN O. (1994), *Het Vlaamse migrantenbeleid (1991-1994). Van minderheden naar meer toekomst?*, Hoger Instituut voor de Arbeid, Leuven
- VERHOEVEN ET AL. (eds.) (2003), *Het Vlaams minderhedenbeleid gewikt en gewogen. Evaluatie van het Vlaams minderhedenbeleid (1996-2002). Rapport voor de Vlaamse Regering*, KULeuven, Leuven
- VERLOT M. (2003), 'Onderzoek en beleid naar allochtone minderheden in het onderwijs (1996-2003). Inventariserende notitie voor de Vlaamse Regering', rapport op CD-rom bijgevoegd bij VERHOEVEN ET AL. (eds.) *Het Vlaams minderhedenbeleid gewikt en gewogen. Evaluatie van het Vlaams minderhedenbeleid (1996-2002). Rapport voor de Vlaamse Regering*, KULeuven, Leuven
- VERLOT M. (2001a), 'Van een beekje naar een stroom. Vijftien jaar onderzoek naar onderwijs aan migranten in Vlaanderen (1985-1999)', pp.179-212, in VRANKEN J. & TIMMERMAN C (eds.) *Komende generaties: wat weten we (niet) over allochtonen in Vlaanderen*, Acco, Leuven
- VERLOT M. (1990), *Migranten in het basisonderwijs: analyse van beleidsmaatregelen en experimenten*, Hoger Instituut voor de Arbeid, Leuven
- VERLOT M. (2001b), *Werken aan integratie. Het minderheden- en het onderwijsbeleid in de Franse en Vlaamse Gemeenschap*, Acco, Leuven
- VLAAMSE REGERING (1999), *Besluit van de Vlaamse regering houdende de regeling van de procedure en de voorwaarden van erkenning en subsidiëring van de universitaire steunpunten*
- VLAAMSE REGERING (2003), *Besluit van de Vlaamse Regering VR/PV/2003/25-punt 11*